

Er waren onderzoekers die vreesden dat we het wetenschappelijk proces belachelijk zouden maken

Van fraude tot ruimtevaart

Foto Getty

2^A

WETENSCHAP ONDERZOEK

Sjoemelende wetenschappers kunnen zich niet meer verstoppen...

Het succesvolle blog Retraction Watch zet verdachte studies vol in de spotlamp. Een interview met een van de oprichters.

Wetenschappers, het zijn net mensen. Als ze iets bijzonders presteren – bijvoorbeeld de publicatie van een nieuw onderzoek – dan mag iedereen het weten. En dus sturen de voorlichters van de universiteit een ronkend persbericht en werken de onderzoekers graag mee aan interviews.

Maar wat als er later iets mis blijkt met die studie? Bijvoorbeeld omdat er fouten in grafieken staan of omdat er is gefraudeerd? Dan is de verleiding groot om dat stil te houden. Het terugtrekken van een artikel is immers genant voor alle betrokkenen; van de onderzoekers zelf tot het wetenschappelijk tijdschrift dat het misbaksel blijkbaar niet goed genoeg heeft bekeken voor publicatie.

Nee, bij zo'n miskleun liever geen aandacht. En dus bleven foute artikelen de afgelopen jaren regelmatig doodleuk in wetenschappelijke tijdschriften staan.

Als redacties van tijdschriften een artikel al terugtrokken, dan gebeurde dit soms pas jaren later, meestal zonder er ruchtbaarheid aan te geven.

Twee Amerikaanse bloggers – Adam Marcus en Ivan Oransky – besloten in 2010 ten strijde te trekken tegen dit onder-het-tapijt-vegen. Op Retraction-Watch.com richtten ze de spotlamp vol op verdachte publicaties, draaiende wetenschappers en slordige tijdschriftredacties.

Inmiddels is het blog uitgegroeid tot 's werelds beroemdste schandpaal van

de wetenschappelijke gemeenschap. Vier vragen voor oprichter Adam Marcus.

Hoe waren de eerste reacties toen u dit blog begon?

'Gemengd. Sommige mensen zagen direct het nut in van een blog over teruggetrokken artikelen, maar er waren ook onderzoekers die vreesden dat we het wetenschappelijk proces belachelijk zouden gaan maken. Ze vroegen: waarom focussen jullie zo op wat er mis gaat?'

✪ NIET LACHEN

Het terugtrekken en corrigeren van wetenschappelijke artikelen is een serieuze aangelegenheid. Toch spotten de bloggers van Retraction Watch er regelmatig een die op de lachspieren werkt.

● In het kerstnummer van *British Medical Journal* bespraken onderzoekers ook

het 'celloscrotum', een pijnlijke klacht die zou kunnen ontstaan bij het bespelen van dit snaarinstrument. Het chique medische tijdschrift zag zich in 2009 genoodzaakt een correctie te plaatsen: het celloscrotum bestaat helemaal niet, maar was ooit in een ingezonden brief geïntroduceerd door een melige bierbrouwer en

zijn vrouw (een arts). *British Medical Journal* schreef ook over een 'gitaartepel', voorts nog zonder correctie.

● *Journal of Value Inquiry* trok een artikel terug over 'de ethiek van de eerste zijn'. Het artikel had al in een ander tijdschrift gestaan. *Journal of Value Inquiry* was dus niet de eerste.

Nou, waarom focussen op het negatieve?

'Het is belangrijk dat wetenschappelijke tijdschriften duidelijk melden welke studies niet deugen en wat er precies mis mee is. Anders bestaat het risico dat andere onderzoekers op zo'n studie voortborduren en dat ze jarenlang werk voor niks doen. Sommige studies kunnen bovendien ook tot schade leiden buiten de wetenschappelijke gemeenschap. Zo fantaseerde de Amerikaanse anesthesioloog Scott Reuben tal van patiëntenstudies bij elkaar. Zulke publicaties kunnen leiden tot nieuwe vormen van pijnbestrijding in ziekenhuizen. Dan komt wetenschap ineens heel dicht bij het leven van gewone mensen, en de gevolgen van onopgemerkte fouten en fraude ook.'

Wat was de pijnlijkste veeg-het-onder-het-tapijt-poging van de afgelopen jaren?

● Hoera, we hebben de schedel geïdentificeerd van de onthoofde Franse koning Hendrik IV (1553-1610). Dit meldde een multidisciplinair onderzoeksteam trots in *British Medical Journal* in 2010. Sommige leden van het onderzoeksteam willen het artikel terugtrekken; het hoofd zou toch van iemand anders zijn.

'Mag ik er maar één noemen? Oké, in 2011 trok *The Annals of Thoracic Surgery* een publicatie uit 2004 terug. Wij vroegen de hoofdredacteur: maar waarom dan, wat is er mis mee? Zijn antwoord: 'Dat gaat je verdomme niks aan. Als je van je vrouw scheidt, hoeft het publiek toch ook niet de details te weten?' Daarna hield hij een tirade over bloggers, die volgens deze hartchirurg zo'n beetje de laagste levensvorm zijn.'

In Nederland werd dit jaar de hoogleraar antropologie Mart Bax ontmaskerd: hij had in zijn publicaties onder meer een religieus bloedbad bij elkaar verzonnen. Eerder was er de affaire-Stapel. Is Nederland een sjoemelland bij uitstek?

'Ik krijg niet het idee dat Nederlandse onderzoekers vaker zijn betrokken bij fraudezaken dan andere nationaliteiten. De afwikkeling van de affaire-Stapel vind ik zelfs een schoolvoorbeeld van hoe het zou moeten. De onderzoekscommissie zette bijna realtime hun bevindingen online en vertelden exact welke publicaties verdacht waren en waarom. Dat heeft de Universiteit van Tilburg netjes gedaan. Natuurlijk is het voor een universiteit of een wetenschappelijk tijdschrift niet leuk om de vuile was buiten te hangen. Maar ik ben ervan overtuigd dat dit uiteindelijk juist goed is voor hun reputatie. Je laat zien dat je kwaliteit hoog in het vaandel hebt, en dat je altijd transparant optreedt als er iets mis is.'

Tonie Mudde